

1. עודה, מ.ז., תושב אל עזריה
2. שאהין, מ.ז., תושב נוצראת
שבחבל עזה
3. אבו־שקרה, מ.ז., תושבת
מרמח מעלא, בית לחם
4. האגודה לזכויות האזרח בישראל

כולם באמצעות עוה"ד דן סיימון ו/או יהושע שופמן ו/או
נטע זיו גולדמן, שכתבתם להמצאת מסמכי בית דין האגודה
לזכויות האזרח בישראל, רח' דיסקין 9 ירושלים, טל'
638385, 667726 - 02.

העותרים

- נ ג ד -

1. מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון, מפקדת פיקוד
מרכז, צה"ל
2. מפקד כוחות צה"ל ברצועת עזה, מפקדת פיקוד דרום, צה"ל

המשיבים

עתירה למתן צו על תנאי

מוגשת בזה עתירה למתן צו על תנאי המופנה אל המשיבים ומורה להם להתייב וליתן טעם מדוע לא יודיעו לעותרים לאלתר על דבר מעצרם ומקום הימצאם של בני משפחות העותרים המוחזקים, ככל הנראה, במעצר ע"י המשיבים (להלן: "העצורים"), ומדוע לא יודיעו לעותרים על כל מקום אחר אליו יועברו העצורים בעתיד באם יועברו למקום אחר.

וכן מדוע לא יקימו את חובתם להודיע את דבר המעצר ומקום ההחזקה במעצר של כל מי שיעצר על ידם בשטחים המוחזקים ע"י כוחות צה"ל.

ואלה הנימוקים עליהם נסמכת העתירה:

עניינה של עתירה זו - אי מתן הודעות על דבר ומקום המעצר של עצורים תושבי השטחים המוחזקים ע"י כוחות צה"ל. בראשיתה של העתירה זו (סעיפים 1-4) נביא, לשם הדגמה, מספר מקרים בהם לא נמסרה לבני משפחה כל הודעה על מקום ודבר מעצר בני משפחתם, לעתים במשך שבועות ארוכים. מקרים אלו מהווים אך מקצתה של בעיה רחבה הנוגעת למרבית העצורים בשטחים המוחזקים.

העותרים 1-3 הם בני משפחה של עצורים, אשר אינם יודעים את מקום מעצרים של בניהם. העותרת מס' 4, האגודה לזכויות האזרח בישראל, הינה עמותה שמטרתה קידום, שמירה והגנה על זכויות האדם במדינת ישראל ובאזורים הנתונים לשליטתה.

1. העותר מספר 1, עודה:

- א. העותר מס' 1 הינו תושב אל-עזריה, שבנפת בית לחם.
- ב. ביום 5.7.89 בשעה 1:30 לפנות בוקר, הגיעו חיילים לביתו, הוציאו מהמיטה את בן העותר, מ.ז., ולקחוהו עמם.
- ג. מאז יום המעצר ועד ליום 8.8.89 לא קיבל העותר כל הודעה טלפונית, גלויה, מברק או כל הודעה אחרת מגורם כלשהו בדבר מעצר בנו או מקום מעצרו. יצויין כי בבית העותר יש מכשיר טלפון. העותר מסיק כי בנו עדיין מוחזק במעצר ע"י כוחות צה"ל הכפופים למשיב מס' 1.
- ד. שמועה הגיעה לאזני העותר על כך שבנו מוחזק בכלא דהרייה. העותר ניגש ביום 17.7.89 לכלא, אך שם בנו לא הופיע ברשימת שמות העצורים שהיתה תלויה שם.
- ה. בעקבות שמועה נוספת, לפיה בן העותר הוחזק בכלא ענתות, נסע העותר עם עוה"ד אחמד ציאד לענתות. עוה"ד ציאד נכנס ובירר האם בן העותר מוחזק שם, אך נענה ע"י שלטונות הכלא בשלילה. עוה"ד ציאד שאל גם מספר עצורים האם ידוע להם אם בן העותר מוחזק שם, גם אלה השיבו בשלילה.

2. העותר מס' 2, שאהין:

- א. העותר ומשפחתו מתגוררים בנוציראת שבחבל עזה.
- ב. בלילה של יום 6.7.89 הגיעו כשבעה חיילי צה"ל לבית העותר בלווי אדם המוכר לעותר כאיש שרותי הבטחון ועצרו את בן העותר שאהין מ.ז.
- ג. העותר פנה למחרת, ביום 7.6.89, לארגון הצלב האדום כדי לאתר את בנו, אך אלה לא ידעו דבר על מעצר בנו.
- ד. ביום 19.6.89 או במסמוך לו, נודע לעותר מפי השמועה כי בנו מוחזק בכלא עזה, ומידע זה אושר ע"י הצלב האדום. העותר ביקש מעוה"ד ג'מאל סוסי חווילה כי יבקר את בנו בכלא עזה. למיטב ידיעת ב"כ העותרים, לא נתקיימה פגישה בין עוה"ד חווילה לבין בן העותר בכלא עזה.
- ה. כעבור ימים מספר נודע לעותר מפי אדם ששוחרר ממתקן החוף בעזה כי בנו הוחזק במתקן זה בסביבות יום 20.7.89.

ו. העותר ביקש מעו"ד ג'מאל סוסי חווילה לבקר את בנו במתקן החוף. ביום 31.7.89 סיפר עוה"ד חווילה לעותר כי ביום 30.7.89 פנה למתקן זה וביקש לבקר את בן העותר. אנשי המתקן לא איפשרו לו לקיים את הביקור, ואף סרבו להשיב לשאלתו האם בן העותר כלוא במתקן זה אם לאו.

ז. נכון ליום מתן התצהיר (2.8.89), לא זכה העותר לקבל הודעה מאת נציגי המשיב מס' 2 בדבר מעצר בנו, עילת המעצר או מקום המעצר. עד למועד זה ואולי אף מעבר למועד זה, לא ידע העותר היכן מוחזק בנו, ועוד לא נתקיימה פגישה בין בן העותר לבין עורך דינו.

3. העותרת מס' 3, אבו שקרה:

א. העותרת מס' 3 הינה תושבת מראח מעלא שבנפת בית לחם, ולה עשרה ילדים.

ב. ביום 13.7.89 הופיע בבית העותרת אחיו של המוכתאר והודיע כי על פי הוראות השב"כ, מצווה בן העותרת להתייצב לחקירה בבנין הממשל בבית לחם.

ג. בן העותרת אחמד הלך בלווית אביו לחקירה בבית הממשל, ואחמד נכנס לחקירה. מאז ועד ליום 31.7.89 לא שב בן העותרת לביתו. העותרת מניחה כי בנה עדיין עצור בידי כוחות צה"ל הכפופים למשיב מס' 1.

ד. ביום 16.7.89 פנתה העותרת לבית הממשל בבית לחם על מנת לברר מה עלה בגורל בנה, אולם אחד השומרים שבבנין לא הרשה לה לברר את הענין והורה לה להסתלק.

ה. עד ליום 31.7.89 (מועד הפגישה האחרונה בין העותרת לבין ב"כ העותרים) לא קיבלה העותרת כל הודעה בדבר מעצר בנה, לא נמסרה לה עילת המעצר או מקום החזקתו.

4. א. אבו עקר מ.ז., הינו תושב מחנה הפליטים עאיזה, שבנפת בית לחם.

ב. ביום 15.7.89 יצא, בנו של מר אבו עקר, מביתו. בסאם עוכב ברחוב ע"י חיילי צה"ל והוכנס לתוך ג'יפ. על פי שמועה שהגיעה למר אבו עקר, נלקח בנו למעצר בבית הממשל בבית לחם.

ג. מר אבו עקר פנה למינהל האזרחי בבית לחם לברר האם בנו מוחזק שם, והוא נענה בחיוב.

ד. כעבור שבוע הגיעה למר אבו עקר שמועה כי בנו הועבר מהמתקן שבבית לחם.

ה. מאז ועד ליום 2.8.89 לא נשלחה מאת המשיב מס' 1 כל הודעה על מקום מעצר בנו, לא במכתב, לא במברק ולא בכל דרך אחרת. (תצהיר המאמת עובדת אלה מצורף לעתירה).

ו. נסיונות לאתר את מקום המצאו של נעשו על-ידי עו"ד ע. הרמן, מהמוקד לתלונות נפגעי אלימות שבירושלים. החל מיום 25.7.89 ניסתה עו"ד הרמן לאתרו באמצעות התקשרות טלפונית אל מתקני הכליאה השונים הכפופים למשיב מס' 1. רק ביום 2.8.89 נתקבלה תשובה מכלא ג'נין כי בסאם מוחזק בכלא זה.

5. א. אוסמה זיד הינו עורך דין ולו משרד בג'נין.

ב. במשך שש שנות עבודתו כעורך דין באזור יהודה ושומרון ייצג עוה"ד זיד מאות רבות של אנשים שנעצרו ע"י כוחות הבטחון. במועד כתיבת התצהיר (3.8.89) ייצג עוה"ד זיד כחמישים אנשים המוחזקים במעצר.

ג. מעולם לא זכה עוה"ד זיד לקבל הודעה מאת מפקדת מתקן כליאה או מאת אדם העצור במתקן כליאה או מאת כל גורם אחר מנציגי המשיבים בדבר מעצר של מי מלקוחותיו.

ד. בדרך כלל, ידיעה בדבר מעצר של לקוחותיו מגיעה אליו מאת משפחות העצורים. למיטב ידיעתו, לעיתים נודע לבני משפחות העצורים על דבר המעצר מכך שהם נכחו במעמד ביצוע המעצר, ולעיתים נודע להם מפי שמועה המגיעה אליהם מאנשים אחרים אשר ראו או שמעו על דבר המעצר או מאדם שפגש את בן המשפחה במתקן המעצר.

ה. עוה"ד זיד מאתר בדרך כלל את לקוחותיו בכך שהוא נוסע למתקני כליאה באזור ומברר, מהטלפון שבשערי המתקן, את דבר הימצאות לקוחותיו במתקן.

ו. יצויין, כי כאשר עצורים מוחזקים במתקן המעצר שבבנין הממשל הצבאי בג'נין אין מתירים נציגי המשיב מס' 1 לעוה"ד זיד ולעורכי הדין האחרים להכנס לבקר את העצורים.

6. אל משרד העותרת מס' 4 מגיעות באופן שוטף בקשות של תושבי השטחים המוחזקים לאתר את קרוביהם הנמצאים במעצר. בחודשים האחרונים הגיעו עשרות בקשות מסוג זה. נציגי העותרת פונים למשרד מדור מנהל משפטי (שבמשרד היועץ המשפטי של המשיב מס' 1) בבקשות לאתר את העצורים. אנשי המדור למנהל משפטי משיבים לעותרת היכן מוחזקים העצורים, וזאת לאחר תקופת זמן הנעה בין יום אחד לבין יותר משבוע ימים. להערכת ב"כ העותרים, משך הזמן הממוצע החולף עד לקבלת תשובת המשיב הינה כארבעה ימים.

7. נציגי העותרת מס' 4 העלו את בעיית אי מתן הודעות על המעצרים בפני אל"מ אחד בן ארי (היועץ המשפטי למשיב מס' 1), בפגישה שנתקיימה ביום 8.5.89. אל"מ בן ארי הסכים עם נציגי העותרת כי מוטלת על המשיבים החובה להודיע על המעצר, והבטיח לבדוק את העניין. עם זאת נאמר לנציגי העותרת באותו מעמד כי בשל הקושי הקיים להודיע לכל משפחה על דבר ומקום המעצר, פועלים המשיבים בדרך חלופית של פרסום רשימת שמות העצורים במשרדי המינהל האזרחי בכל נפה. הסדר זה, לטענת נציגי המשיב מס' 1, מהווה תחליף למסירת הודעה אישית לגבי כל עצור.

לאחר שנוכחו נציגי העותרת מס' 4 לדעת כי בנושא ההודעות על המעצרים לא חל שיפור מאז הפגישה הנ"ל, הם פנו במכתב מיום 26.6.89 לאל"מ אחז בן ארי, בו חזרו על טענותיהם בדבר הפרת חובת ההודעה. במכתב זה שב ונתבקש אל"מ בן ארי לדאוג לקיום חובת המשיבים להודיע על המעצר ומקום הימצא העצורים למשפחותיהם ולעורכי דינם. למיטב ידיעת ב"כ העותרים, לא נשלחה תשובה למכתב זה. (העתק המכתב הנ"ל מצורף לעתירה ומסומן ע/1).

8. נציגי העותרת מס' 4 ביקשו לברר כיצד פועל אותו הסדר חלופי (של פרסום שמות העצורים במשרדי המנהל האזרחי). לשם כך ביקר ב"כ העותרים במועדים שונים, במשרדי המנהל האזרחי במספר נפות:

א. במינהל האזרחי בבית לחם, ביום 24.7.89, היו תלויות רשימות של האנשים שנעצרו בימים 24, 23, 20, 19, 18 לחודש יולי. לפי הבנת ב"כ העותרים, הרשימה התייחסה לאנשים שהוכנסו למעצר בימים אלו לבית המעצר בבית לחם.

ב. במינהל האזרחי בשכם, ביום 27.7.89, היתה תלויה רק רשימה אחת של שמותיהם ופרטיהם של אלה שנעצרו באותו היום והוכנסו למעצר במתקן המעצר שבבנין הממשל בשכם בלבד. סגן ארז חסון הסביר לב"כ העותרים כי רשימה כזאת מתפרסמת מדי יום ואמורה להשאר תלויה במשך שבוע ימים. לדבריו, לעיתים הרשימות נתלשות ע"י אלמונים ונעלמות מהמקום - במקרים אלו אין בני המשפחות יכולים לדעת על המעצר. סגן חסון הסביר כי ברשימה לא מופיעים שמות של תושבי שכם המוחזקים במתקני כליאה אחרים וכי אין אפשרות לדעת לפי הרשימה אילו מבין העצורים מועברים ממתקן כליאה זה למתקנים אחרים ולאילו מתקנים הם מועברים.

ג. במינהל האזרחי ברמאללה, ביום 31.7.89, נמצאו שתי רשימות של אנשים שנעצרו והוכנסו למעצר במתקן הכליאה ברמאללה בימים 12.6.89 ו- 13.6.89. רשימות אלה לא עודכנו במשך יותר מחודש וחצי.

ד. במינהל האזרחי בג'נין, במהלך חודש מרץ 1989, נמצאו רשימות של אנשים שנעצרו ונלקחו למעצר בג'נין, נושאות תאריכים של עד 20.10.88. רשימות אלה לא עודכנו במשך חמישה חדשים.

9. בענין קיום חובת המשיבים להודיע על מעצרים, פנה חבר הכנסת יאיר צבן בשאילתא לשר הבטחון (שאילתא מס' 60 מיום 5.1.89). שר הבטחון השיב לשאילתא ביום 8.2.89, באמרו כי "גורמי הפיקוד והיועצים המשפטיים באזור מבקרים על ביצוע הצו" (צו בדבר הוראות בטחון, סעיף 78א, ראה להלן סעיף 10 לעתירה - ד.ס.). וכן: "באזור יהודה ושומרון, הצו מופעל כלשונו ומבוצע, ונהלים מתאימים ומפורטים קיימים במיתקני הכליאה" באשר להפעלת ההוראה בחבל עזה הוסיף שר הבטחון כי מערכת הביטחון בוחנת אפשרויות לשיפור ביצוע הצו ויישומו. (העתקי השאילתא של ח"כ צבן ותשובת שר הבטחון מצורפים לעתירה ומסומנים ע/2 ו- ע/3 בהתאמה).

בענין זה פנה גם חבר הכנסת היים אורון, בשאילתא מס' 425 מיום 6.3.89, לשר הבטחון. ח"כ אורון שאל האם "לאור המקרים החוזרים והנישנים של אי דיוח על מעצר, האין השר חושב שיש לשפר את הבקורת על ביצוע הצו ואם כן כיצד חושב השר לעשות זאת?". שר הבטחון השיב לשאילתא במכתב מיום 2.5.89 באמרו כי "ניתן לציין כי כיום הוסדר נושא מסירת הודעות למשפחות עצורים, והודעות אלו מועברות בתוך 48 שעות באמצעות המינהל האזרחי". (העתקי השאילתא של ח"כ אורון ומכתב התשובה של שר הבטחון מצורפים לעתירה ומסומנים ע/4 ו- ע/5 בהתאמה).

10. צו בדבר הוראות בטחון (יהודה ושומרון) (מס' 378) תש"ל - 1970 (להלן - "הצו") קובע בסעיף 78א (ב) כי "נעצר אדם, תימסר ללא שיהוי ידיעה על מעצרו ומקום הימצאו לאדם הקרוב, זולת אם ביקש העצור שלא להודיע כאמור".

זכותו של אדם המוחזק במעצר שיודע לקרוביו על דבר המעצר ואת מקום החזקתו במעצר - זכות יסוד היא. זכות זו נגזרת מעקרונות צדק כלליים ומהשמירה על כבוד האדם. עם המעצר הופכים קרובי העצור להיות אמצעי הקשר הבלעדי בינו לבין העולם החיצון. בהעדר ידיעה על דבר המעצר ומקום המעצר, אין קרוביו יכולים להשיג לו עורך דין, ואין עורך הדין יכול לפנות אליו כדי להעניק לו ייעוץ משפטי.

הפן הנוסף של הזכות לקבל הודעה הוא זכותם של קרובי העצור. משנלקח אדם למשמורת חוקית מוטלת על קרוביו מלוא האחריות לברר מה עלה בגורלו ולהשיג לו ייעוץ משפטי. בהעדר הודעה לקרובים - אין אלה יכולים לקיים אחריות זו.

כנגד שתי הזכויות האמורות לעיל, עומדת חובת המשיבים להודיע על דבר המעצר ועל מקום המעצר ללא שיהוי. אין עוררין על כך שמדינת חוק רשאית לעצור אנשים ולהחזיקם במשמורת על פי דין. אולם אין מדינת חוק רשאית "להעלים" אנשים "ולהחביאם" מבלי להשאיר עקבות, ולוא באופן זמני. בענין זה לשון החוק הינה פשוטה וחד משמעית, ומבחינתם של המשיבים החובה הינה מוחלטת. העצור, עם זאת, רשאי לבקש כי ההודעה לא תימסר לקרוביו.

המחוקק הצבאי ביקש להבטיח את זכויות העצורים וקרוביהם בהוראה משלימה ומחזקת, המצויה בסעיף 78א (ג) לצו קובע: "לבקשתו של העצור תימסר הודעה כאמור בסעיף קטן (ב) גם לעורך דין שהעצור נקב בשמו". הוראה זו מבטאת את הזכות הבסיסית לקבלת ייעוץ וטיפול משפטיים בכל עת ובמיוחד בתנאי מעצר. הוראת סעיף 78א (ד) באה להבטיח את קיום חובת המשיבים, בכך שהיא מחייבת אותם להודיע לעצור על זכויותיו האמורות לעיל.

11. כעולה מסעיף ב' להודעת שר הבטחון לועדת חוק חוקה ומשפט של הכנסת מיום 29.6.89, הופצה הנחיה "לפיה יש להודיע לעצור על עילת מעצרו עם ביצוע המעצר, במידה שזו ידועה לכח העוצר, או בסמוך לאחר שהעצור מובא למתקן מעצר" (העתק הודעת שר הבטחון מצורף לעתירה ומסומן ע/6).

למיטב ידיעת ב"כ העותרים, אין נציגי המשיבים נוהגים להודיע לעצורים בדרך כלל את עילת מעצרו. זוהי הפרה נוספת מצדם של המשיבים, המצטרפת להפרת חובת מתן ההודעה כאמור לעיל. התנהגות המשיבים נוגדת את הדין ופוגעת בזכויות העצורים.

12. התמונה המצטיירת מהעובדות המתוארות לעיל מלמדת כי המשיבים מפריים כדבר שבשגרה את חובותיהם הנ"ל.

המשיבים לא קיימו את חובת ההודעה כלפי העותרים 1, 2, 3, הם לא קיימו אותה גם ביחס למר אבו עקר (ראה לעיל סעיף 4 לעתירה) למאות לקוחותיו של עוה"ד אוסמה זיד שנעצרו בעבר (ראה לעיל סעיף 5 לעתירה), ואף לא ביחס לעצורים הרבים אותם מתבקשת העותרת מס' 4 לאתר.

יתרה מזו, גם כאשר העותרים או עורכי דינם פנו מיזמתם למשיבים וביקשו את המידע, לא זכו הם לקבל תשובות מלאות ומיידיות.

13. המשיבים לא קיימו את חובת ההודעה כלפי העותרים מס' 1,2 על אף שידעו את כתובת מגוריהם - שהרי מבצעי המעצר באו לבתיהם לשם ביצוע המעצר, ובאשר לעותר מס' 1 - ניתן היה לבצע את ההודעה גם בשיחת טלפון ישירה לביתו. המשיב מס' 1 הפר את חובתו כלפי העותרת מס' 3 - על אף שניתן היה למצוא את כתובתה, באמצעות המוכתאר, כשם שעשו זאת כוחות הבטחון בעת שקראו לבנה לחקירה.

14. אין בהסדר החלופי (אותו ביקשו המשיבים לקיים באמצעות תליית רשימות שמות העצורים במשרדי המינהל האזרחי) - כדי לקיים את חובתם על פי דין, וזאת מן הטעמים הבאים:.

א. ברשימות אלו מנויים שמותיהם של העצורים המוחזקים במתקני המעצר הצמודים לאותם מרכזי הממשל הצבאי בלבד. למיטב ידיעת ב"כ העותרים, מתקני המעצר אלו משמשים להחזקה ארעית של עצורים. העצורים מועברים בדרך כלל ממיתקנים אלה למתקני מעצר קבועים (כגון דהרייה, פרעה, ועוד) תוך ימים אחדים מיום מעצרו. אין הרשימות התלויות במשרדי המינהל האזרחי כוללות את שמותיהם ומקום הימצאם של העצורים שהועברו למתקני הכליאה הקבועים.

ב. אין הרשימות המופיעות בנפה מסוימת כוללות את שמות תושבי אותה נפה אשר מוחזקים במעצר בנפה אחרת. במקרים כאלה אין באפשרות קרוביו של העצור לדעת באיזו נפה לחפש את העצור.

ג. למיטב ידיעת ב"כ העותרים, עצם קיומו של הסידור החלופי הנ"ל אינו ידוע למרבית תושבי השטחים המוחזקים ע"י צה"ל.

ד. הרשימות הנ"ל אינן כוללות את שמות כל העצורים המוחזקים ביום נתון במתקן המעצר המסויים, אלא רק את שמות העצורים שהוכנסו למתקן ביום עריכת הרשימה. כתוצאה מכך, די בתקלה קלה כדי לגרום לכך שקרובו של העצור לא יראה את שם העצור ברשימת היום המתאים, ולא יידע אם העצור נמצא במתקן אם לאו.

ה. גם מקום שהמשיבים מקיימים את הסידור החלופי בהצגת שמות העצורים כאמור לעיל - הרי שאין הם עושים די כדי להבטיח את שרידות הרשימות. מקום בו נתלשות הרשימות - אין כל דרך לדעת אילו עצורים הוכנסו לאותו מתקן מעצר.

15. הפרת חובת ההודעה ע"י המשיבים שוללת מהעצורים את ההגנה המשפטית לה הם זכאים, לרבות המידע בדבר זכויותיהם המשפטיות, האפשרות להגיש בקשות שחרור מהמעצר באופן מיידית, וכיו"ב. כן נשללת מהם הידיעה כי מאן דהוא דואג לעניינם מחוץ לכתלי מתקן המעצר.

הפרת חובת ההודעה גורמת נזקים גם לקרובי העצורים, בכך שמרגע המעצר ואילך מאבדים הם כל קשר עם העצורים, הם נזקקים לטרוח ולכתת רגליהם כדי לאתר את מקום המעצר, הם אינם מסוגלים לשלוח עורכי דין לדאוג לעצורים והם חיים תחת חרדה וחרושת שמועות.

אשר על כן מתבקש בית המשפט הנכבד להוציא צו על תנאי כמבוקש בראש העתירה, ולאחר קבלת תשובת המשיבים להפכו למוחלט, ולחייב את המשיבים בתשלום הוצאות העותר, לרבות שכ"ט עו"ד.

דן סיימון, עו"ד
ב"כ העותרים